

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 34

Заснований в 1996 році

Рівне – 2006

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ:
Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету.
Випуск 34. — Рівне: РДГУ, 2006. — 188 с.**

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, дидактики вищої і загальноосвітньої школи, теорії і методики виховання та розвитку учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, практичних працівників освіти, керівників загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Хом'як Іван Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Воробйов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Левківський Михайло Васильович – доктор педагогічних наук, професор (Житомирський державний педагогічний університет ім. Івана Франка);

Лисенко Неля Василівна – доктор педагогічних наук, професор (Прикарпатський державний педагогічний університет ім. В. Стефаника);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Малафійк Іван Васильович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Мітюров Борис Никифорович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти);

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол №11 від 30.06.2006 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 08 — 5.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2006

- психологічні умови розвитку і формування особистості;
- опора на досвід особистості;
- розвивати розумові сили, багатство мови, логічного мислення, довільну пам'ять, увагу, відтворюючу уяву, образне мислення;
- розвивати емоційну сферу учнів і студентів, високу культуру почуттів, цілеспрямованість і твердість переконань.

Стратегія реалізації соціально-ціннісної діяльності полягає в тому, на нашу думку, щоб забезпечити молоді всі необхідні умови для її духовного розвитку, інтелектуально-моральної свободи вибору поведінки, формування почуття громадянськості, патріотичної і національної самосвідомості, вільної світоглядної позиції, культури особистісного самоствердження, вміння відстоювати свої переконання щодо збереження миру на Землі. Тільки інтелігентне, виховане, духовно багате, досвідчене, миролюбиве покоління, яке самовіддано любить свою Батьківщину і обстоює її державність, зможе забезпечити подальший її розвиток.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І.Д. Як виховувати духовні цінності. // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2004. – №1. – С. 10.
2. Варенко В. Виховання учнів на принципах християнської моралі на уроках української літератури. // Освіта 17-24 квітня 2002. – №24-25. – С 14-15.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови. /Уклад. і головн.ред.В.Т.Бусел. – К.: Ірпінь, ВТФ Перун 2002. – 1440 С.
4. Декларація принципів толерантності. //Педагогіка толерантності. – 1999. – №3-4. – С 175-179.
5. Державна національна програма “Освіта” Україна ХХІ ст. – К.:1994. – 61 с.
6. Долгая Н. Мистецтво, як засіб духовного становлення особистості. //Дивослово. – 1999. – №3. – С 26-27.
7. Закон України про освіту. Газета “Освіта” від 2 березня 1996 р.
8. Конституція України. // Волинь. – 1996. – 19 липня.
9. Культура і життя. – 1990, 22 квітня. – С. 7.
10. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. //Освіта України. – 2002. – С.4.
11. Савченко О. Духовність і зміст шкільної освіти. // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2004. – №1. – С. 6.
12. Степанишин Б.І. Методика культурологічної діяльності 1996. – С 230-239.
13. Стогній І. Про поєднання вчення і життя Г.С.Сковороди. //Рідна шк. – 2000 (лист). – №11. – С. 76-80.
14. Сухомлинська В.О Концептуальні засади формування духовної особистості на основі християнських моральних цінностей. //Шлях освіти: Педагогічна преса. – 2002. – №4. – С 13-19.
15. Сухомлинський В. Сто порад учителю. – К., Рад. шк., 1998. – 304 С.
16. Філософський енциклопедичний словник. /Під ред. Шинкарук В.І. – К.: Абрис. – 742 с.

Резюме. В статті раскрыто теоретические положения формирования духовной культуры учащейся и студенческой молодежи, разные подходы ученых по данной проблеме, дается анализ нетрадиционных форм и методов воспитательной работы со школьниками и студентами в условиях социально-ценной деятельности через работу миротворческих объединений.

Ключевые слова: духовная культура, социально-ценная деятельность, толерантность, студенческие, школьные миротворческие объединения, миротворческие акции.

Summary. The article deals with the theoretical statements of forming youth's spiritual culture; it gives various aspects and points of view of some scientists from the given problem; analysis of non-tradition forms and methods of organization under conditions of social-useful labor and carrying out of effective education by the work of youth's and student's associations.

Key words: spiritual culture, social – useful labor, tolerance, youth's and student's associations, Peaceful actions.

Одержано редакцією 27.04.2006.

УДК: 378

Л.К.КОСТИЮК

СПЕЦИФІКА ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «КУЛЬТУРОЛОГІЯ» В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ОСВІТНІХ СИСТЕМ ВИЩОЇ ШКОЛИ УКРАЇНИ У ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПРОСТІР

Резюме. У статті висвітлюється досвід викладання дисципліни «Культурологія» як нової нормативної навчальної дисципліни в ситуації експерименту входження вітчизняних вищих навчальних закладів освіти у Болонський процес. Актуалізується проблема специфіки організації самостійної роботи та значимості спрямування індивідуальних навчально-дослідних завдань студентів на аналіз сучасного соціокультурного розвитку України. Підкреслюється важливість збереження національних освітніх напрацювань у галузі гуманітарної підготовки студентів.

Ключові слова: «Культурологія», Болонський процес, самостійна робота, індивідуальні навчально-дослідні завдання, збереження національних освітніх напрацювань.

ХХІ століття – століття кардинальних змін у життєдіяльності людини. Ці зміни принесли нове світовідчуття і світорозуміння, які трансформують людину-розумну в людину-творця. Сучасна людина – людина інформаційного суспільства – це Homo Creator. Ось чому культурологізація людського життя стає

критерієм сучасної цивілізації та визначальним вектором розвитку людства у XXI столітті. Адже там, де раніше було суспільство, сьогодні неминуче постає культура. Відбувається процес олюднення культури.

Цю взаємозалежність елементів соціокультурного поля адекватно відтворили нові галузеві стандарти вищої освіти МОН України. В нормативні частини Освітньо-професійних програм всіх спеціальностей та структурно-логічні схеми їх викладання у цикл гуманітарної підготовки включена навчальна дисципліна «Культурологія».

В цілому, на перший погляд, нічого особливого не відбулося. Замість дисципліни «Українська та зарубіжна культура» до переліку обов'язкової нормативної частини навчальних планів спеціальностей включена така навчальна дисципліна, як «Культурологія». Зазначимо, що одночасно із затвердженням нових ГСВО МОН України розпочався експеримент щодо приєднання вищих навчальних закладів України до Болонської декларації.

Але увесь парадокс полягає в тому, що у західноєвропейській науці «Культурологія» як термін не прижився. Сьогодні у вищих навчальних закладах освіти на Заході не існує такої навчальної дисципліни з оформленою, структурованою системою знань і чітко визначеними дисциплінарними межами. Культура як багатогранне феноменальне явище досліджується та аналізується західноєвропейською традицією в межах таких наукових напрямів як соціальна і культурна антропологія, соціологія, структурна антропологія, нова культурна історія, семіотика.

Як зазначається в навчальній літературі, назва цієї дисципліни запозичена із російської освітньої системи, а не із західноєвропейської [9, 5; 15, 5]. Такий стан речей з дисципліною «Культурологія» дещо суперечить деклараціям про запровадження Болонської системи в Україні. Та й різномірне змістове наповнення в окремих ГСВО МОН України [див. для порівняння: 6, 9; 7, 20-21] щодо «Культурології» ставить багато запитань у плані викладання цієї навчальної дисципліни у ВНЗ.

Отже, впровадження дисципліни «Культурологія» у навчальний процес і одночасне входження України у європейський освітній простір зумовлює безліч проблем стосовно методики, організації проблемного навчання під час аудиторних занять, розробки культурологічних завдань для самостійної роботи, формулювання індивідуальних навчально-дослідних завдань в умовах підвищення креативності навчального процесу.

Окремих розробок з окресленої теми поки що не існує. У деяких підручниках з культурології зазначається складність вивчення навчальної дисципліни [див., зокрема, 10, 12; 13, 34-36; 14, 10;]. Дослідження досвіду ВНЗ України щодо специфіки викладання дисципліни «Культурологія» за вимогами Болонської декларації вказує на те, що в таких публікаціях побіжно піднімається дана проблема і то лише у контексті модульно-рейтингової системи [1, 2, 3, 4, 11, 12].

Метою нашого дослідження є з'ясування специфіки викладання дисципліни «Культурологія» шляхом аналізу досвіду організації навчально-виховного процесу у Рівненському державному гуманітарному університеті в умовах педагогічного експерименту приєднання України до Болонського процесу.

Вивчення дисципліни «Культурологія» відповідно до навчальних планів спеціальностей, як правило, організовується у першому чи другому семестрах першого року навчання. Згідно розподілу навантаження із 54 навчальних годин на читання лекцій виділяється 18 годин, на проведення семінарських занять – 8 годин, на організацію індивідуальної роботи студентів – 4 години, на самостійну роботу студентів – 24 години.

Такий підхід до організації вивчення дисципліни створює необхідність максимального використання сучасних інноваційних можливостей і концентрування уваги на позитивній репрезентативності нової навчальної дисципліни та породжує безліч проблем. Серед них: міра використання в організації навчального процесу методів і форм навчання, які є характерними для західноєвропейської зони освіти; напрацювання позитивного вітчизняного досвіду у плані піднесення ефективності методики викладання дисципліни; своєчасна розробка підручників нового покоління; продумана організація самостійної роботи студентів з урахуванням модульно-рейтингової системи оцінки знань; активне спрямування індивідуальних культурологічних навчально-дослідних завдань у русло практичної цілеспрямованості з урахуванням специфіки професійної підготовки фахівців тощо.

Вітчизняний досвід викладання гуманітарного циклу дисциплін вказує на те, що вищі навчальні заклади освіти України у цьому напрямі мають кращі напрацювання порівняно з багатьма зарубіжними ВНЗ. Сьогодні ставиться стратегічне завдання якісного опанування студентами системою знань і практичних умінь та навичок із культурології, при цьому позитивну гуманітарну підготовку, як підкреслюють освітяни, ми «за будь яких заходів щодо входження до загальноєвропейського освітнього простору не повинні втрачати» [12, 78].

Визначаючи специфіку викладання дисципліни «Культурологія» в умовах входження вітчизняних навчальних закладів у європейський освітній простір варто наголосити, що мова йде не стільки про модулі, рівні, кредити чи рейтинги. Важливо побачити нові принципи організації навчально-виховного процесу у порівнянні з досвідом попереднього XX століття, а саме – це нові «технології» опанування знаннями; це орієнтація на методи проблемного навчання; це установлення нового типу відносин між викладачами і студентами; це нова філософія освітньої діяльності, що стане підґрунтям творчих підходів до вивчення дисципліни. На нашу думку, надзвичайно важливою умовою оптимального викладання дисципліни є реалізація співпраці викладача зі студентами за допомогою інтерактивних методів, які доцільно застосовувати під час усіх форм занять.

Оскільки культурологічна наука є інтегративною галуззю знань про суспільство та культуру, вона, об'єднуючи як гуманітарні, так і природничі науки, забезпечує цілісне сприйняття світу та інноваційні підходи у

вирішенні глобальних проблем сучасності. Адже ця наука з'явилася саме тоді, коли питання культури стали безпосередньо визначати прогрес людства і його подальшу долю. Все частіше провідники політичних і економічних місій ставлять питання про те, що культивувати, як культивувати і чи варто культивувати взагалі ті чи інші цінності, відкриття, надбання науки та суспільства.

Тому питання вивчення дисципліни «Культурологія» актуалізується її практичною цілеспрямованістю адекватно до сьогоднішніх проблем і неминуче стимулює студента творчо мислити, постійно роблячи вибір між розвивальними то руйнівними напрямками своєї діяльності. На основі інтерактивних методів навчання та створення Case study викладач уже на першій вступній лекції «Специфіка культурологічного знання» формує інтелектуальну ситуацію вибору, яку студентам необхідно вирішити.

Така ситуація сприяє поглибленню системи знань студентів та розвитку їх кругозору в багатьох галузях. В системі наук культурологія заповнила певну теоретичну нішу, яку раніше опосередковано розкривали філософія, історія, політологія, соціологія, етика, естетика, українська та зарубіжні культура, релігієзнавство та інші. Ось чому ефективною є пропозиція (саме пропозиція, а не рекомендація) викладача укладати Тезаурус як понятійно-категоріальний словник, упродовж років навчання в університеті (а, можливо, і упродовж усього життя, як це робить автор).

Саме цей вид самостійної роботи студента дозволяє без особливих труднощів усвідомити суть і активно оперувати такими поняттями як «культура», «структура культури», «рівні культури», «субкультури», «культурна самоідентифікація», «динаміка культури», «культурні норми», «соціокультурна деструкція», «конструктивне мислення», «культурна інноватика», «культурні інтерпретації», «дифузія культури», «культурна компетентність», «семіотика культури», «професійний тип культури», «соціокультурна комунікація» тощо. Досвід вказує, що студенти із задоволенням використовують культурологічну термінологію у інтерактивних методах навчання.

Практична значимість і необхідність самостійної роботи над темарієм дисципліни усвідомлюється студентами в той момент, коли вони знайомляться із сучасними вимогами суспільства XXI століття до «самого себе», які сформульовані ООН. Серед цих вимог найважливіші пов'язані із рівнем та якістю освіти. Саме завдяки інтелекту і якісному освітньому рівню сучасна молода людина має можливість інтегруватися в культурну ситуацію Європи і світу в цілому. Таке розуміння сприяє усвідомленій роботі над виконанням завдань з організації самостійного опрацювання культурологічного матеріалу.

Самостійну роботу студентів ми розглядаємо як суттєвий етап переходу від здобуття знань в процесі лекційних занять до набуття певних практичних умінь на семінарських заняттях. Співпрацю викладача зі студентами будуємо на засадах особистісно-орієнтованого підходу до них із використанням традиційних та інтерактивних методів навчання, що є школою відпрацювання практичних умінь для майбутньої фахової діяльності та основою базової культури особистості.

У посібнику «Культурологія: Навчально-методичне забезпечення самостійної роботи студентів» [8] розроблені завдання, які наповнюють реальним змістом самостійну роботу. Автором задіяний значний арсенал існуючих сучасних технологій та інтерактивних методів організації самостійного вивчення матеріалу дисципліни. Вибрана конструкція (пошук матеріалу, конспектування теоретичного матеріалу та першоджерел, логічне пояснення оптимальних шляхів розв'язання Case study, вирішення тестових завдань, осмислення питань для обговорення та самоперевірки, орієнтовна тематика індивідуальних навчально-дослідних завдань тощо) дозволяє студенту якнайповніше і результативно продукувати набуття нових знань та по-сучасному розуміти світ і своє місце у ньому.

Структурування самостійної роботи студента та її цілеспрямованість розширює можливості викладача в організації творчої (пошукової), наближеної до наукового осмислення та узагальнення роботи за допомогою ефективних технологічних схем самоосвіти. Позитивним у цьому напрямку є не тільки активізація самостійної роботи студента, але й його мобілізація на виконання навчального завдання, яке оцінюється і обов'язково впливає на підсумковий контроль. Адже зростаюча частка часу на самостійну роботу студента у навчальних планах спеціальностей в умовах впровадження експерименту Болонської системи вимагає активізації роботи з пошуку ефективних форм організації навчання студента та його оцінювання.

Зазначимо, що такий підхід трансформує ідеологію сучасної освіти та замінює «технологію наповнення знаннями студентські голови» на організацію самоосвіти студента. Модульно-рейтингова система активно ставить в основу навчання самостійну, творчу роботу того, хто навчається. Кінцевий результат організації самостійної роботи студента над опрацюванням матеріалу дисципліни є позитивним: студент розвиває свої аналітичні здібності, формує здатність логічно і послідовно викладати засвоєне знання на основі створення структурно-логічних схем побудови теми, набуває навички знаходження і обробки інформації, здобуває уміння висловлювати та відстоювати свої думки, оперувати теоретичним матеріалом і першоджерелами, розробляє професійні навички ведення наукового діалогу та формулювання суджень. Крім того, інформаційно-пошукові форми самостійної роботи студента в мережі Інтернет неминуче вимагають знання комп'ютерних технологій і розширення їх навчальної мобільності та соціокультурної комунікації.

Зазначимо, що окремі теми, як-от «Кризові явища в культурі», «Культура. Субкультура. Контркультура», «Роль культурних орієнтацій у розвитку суспільства», «Співвідношення культури та цивілізації», завдяки інноваційним методам навчання включають студента у процес формування культурологічного погляду на речі, події, явища, вчинки, стереотипи свідомості і поведінки людей. Навчальний матеріал дисципліни поступово та

систематизовано залучає студента у світ наукового культурологічного дослідження, оскільки дозволяє оволодіти характерним набором критеріїв наукового аналізу і синтезу. Відбувається процес формування культурологічного мислення.

Варто наголосити на тому, що сучасне розуміння культури значно відрізняється від звичних уявлень про культурну діяльність, а також від класичного розуміння культури як сукупності пам'яток. «Культурологія» як навчальна дисципліна спрямовує інтелектуальну працю студента на осягнення культури як рефлексію упорядкованих емпіричних практик, що існували історично або склалися у сучасному житті. Культурологічні знання дозволяють також здійснити під певним кутом зору теоретичну інтерпретацію та пояснити загальні причини виникнення будь-якого порядку в світі людини (політичного, економічного, етичного, соціального, релігійного, естетичного тощо), а також загальні закони, яким цей порядок підкорений.

У цьому зв'язку, використовуючи принцип розгляду питань локальної культури у контексті загальноосвітніх цивілізаційних процесів та метод порівняльного аналізу соціокультурних проблем України з аналогічними проблемами в інших країнах світу, студент здатен проаналізувати найпекучіші проблеми сучасної культурології: форми побудови носіїв культурних цінностей, функціонування знакових систем культури, специфіку семіотики молодіжного середовища, соціальну ієрархію цінностей, мову опису ментальних явищ, засоби членування культурного простору, систем виміру реальності, фіксації культурного досвіду і його трансляції, процеси становлення, перетворення і трансформації культурних значень та їх упорядкувань тощо.

Викликає значний інтерес у студентів підготовка та написання індивідуального навчально-дослідного завдання. Базуючись на методиці наукового культурологічного дослідження, студент активно працює над пошуком творчої ідеї та її реалізації у вигляді розробки власного проекту, створення структурно-логічної схеми досліджуваної проблеми, компоновання візуального ряду теми та його інтерпретації, актуалізації та генерування вирішення питань студентського життя у культурологічному контексті, дослідження конкретної культурологічної проблеми сучасності тощо.

Серед важливих тем для ІНДЗ значне місце посідає проблематика прикладної культурології, яка спрямована на вирішення завдань пізнання не об'єктивних закономірностей розвитку культурних явищ, не опису та інтерпретації подій історії культури, а вивчення і формування принципів і технологій цілеспрямованого управління культурними процесами. Студентам пропонується особливо актуальні для виконання ІНДЗ культурологічні дослідження інституційних аспектів буденної (неспеціалізованої) і масової культури, а саме: інтенсифікація процесів маніпулювання людською особистістю на сучасному етапі; шаблонізація і стандартизація соціокультурних установок молоді; політичні мітинги і маніфестації, демонстрації, виборні кампанії та інші ідеологічні заходи у культурологічному контексті; феномен соціальних обрядодій, що мають релігійне походження; специфіка форм буденної народної культури та їх систематизація; соціально-функціональна характеристика масової культури; особливості субкультури владної еліти; специфіка функціонування інституцій відтворення кримінальної субкультури; проблема соціалізації та інкультурації особистості; ціннісно-нормативна регуляція життєдіяльності суспільства; інваріанти розвитку національної культури у ХХІ столітті тощо. Паралельно студенти мають можливість досліджувати і проблеми прикладної культурології в межах неінституційної взаємодії: соціокультурний зміст впливу «вуличного товариства» на дитину; механізм формування і функціонування специфічних ціннісно-нормативних установок на малі соціальні групи (за вибором, в т.ч. і на студентське середовище); соціокультурна взаємодія між особистістю і референтними групами; індивідуальна міжособистісна взаємодія тощо.

Здебільшого вибір теми ІНДЗ здійснюється вільно і з урахуванням інтересів студентської молоді та їх професійної підготовки. Такий підхід створює творчу атмосферу (адже ідею роботи студент має «народити» самостійно!), породжує ситуацію інтелектуальної змагальності, дозволяє формувати молодіжний вибір у межах розвиваючих інновацій та технологій. І що важливо підкреслити – розробка та реалізація завдань надзвичайно зближує академічні групи комунікативно, породжує новий стан взаємовідносин, побудованих на відкритості, етичності і конструктивності. Привабливою і розвиваючою для обох сторін є методика співпраці викладача і студента. Необхідно підкреслити, що входження національної вищої школи в європейський освітній та науковий простір є складною, багатогранною і перманентною проблемою найближчих десятиліть. Інтеграційні процеси потребують запозичення не лише критеріїв, стандартів та вимог Болонської декларації, використання матриці модульно-рейтингової системи, а що важливо – максимально зберегти напрацювання вищих навчальних закладів освіти, побудованих на традиціях української освітньої системи та осучаснити її під впливом західноєвропейських інновацій.

Нова навчальна дисципліна «Культурологія», яка входить до переліку нормативного блоку дисциплін всіх спеціальностей ВНЗ України, хоча й не співвідноситься із набором «семи вільних мистецтв» європейської освітньої системи, зорієнтована на формування у студентів системного бачення світового розвитку, методологію аналізу та синтезу сучасних соціокультурних параметрів життя суспільства і людської особистості, творчий пошук життєстверджуючих вирішень накопичених проблем людства. Але різноманітність змістового наповнення навчальних програм з дисципліни у багатьох ГСВО МОН України нагально потребує розробки науково обгрунтованої концепції і орієнтованої програми «Культурологія» як загальноосвітньої дисципліни. Адаптацію такої програми до професійної спрямованості спеціальностей можна буде здійснювати інваріантно в рамках фактологічного наповнення дисципліни.

Досвід викладання навчальної дисципліни «Культурологія» в РДГУ свідчить, що ефект не лише

навчальної, але й виховної результативності дисципліни підтверджує правильність вибраних методик викладання і організації навчального процесу. Відкритість навчального матеріалу дисципліни, можливість творчої участі у народженні нового знання, розуміння важливості власних інтелектуальних сил і освіти в цілому, практична націленість культурології на використання наукового аналізу сучасних ситуацій, актуалізація розвитку методології пізнання впливає на формування у студентів самодостатності, впевненості, поваги, доброти, вироблення життєстверджуючих ціннісних орієнтацій, оптимістичних футуро-культурологічних інваріантів розвитку. Саме із таким національним багажем ми можемо самоствердитися в Європі і у світі. Варто лише його не втратити, а органічно зберегти на роздоріжжі історичного вибору.

Разом з тим процес входження освітньої системи України в європейський простір змушує подумати і про негативні наслідки цієї реальності. Уніфікація, шаблонізація та стандартизація будь-якої тенденції в освіті в перспективі може послужити ще однією стартовою площадкою для відтоку інтелектуальних і творчо-орієнтованих сил з України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Болонський процес у фактах і документах (Сорбонна-Болонья-Саламанка-Прага-Берлін). /Упорядники Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шинкарук В.Д., Грубінко В.В., Бабин І.І. – Київ-Тернопіль: Вид-во ТДПУ ім. Гнатюка, 2003. – 52 с.
2. Болонський процес: Головні принципи входження в європейський простір вищої освіти. /Упорядники Журавський В.С., Згуровський М.З. – К.: ІВЦ, Вид-во Політехніка, 2003. – 200 с.
3. Болонський процес: проблема модернізації освіти України в контексті Болонського процесу. /Матеріали Першої Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Київ, 20-21 лютого 2004 року. – К.: Вид-во Європейського університету, 2004. – 196 с.
4. Вища освіта України і Болонський процес: Нав. посібник. //За редакцією Кременя В.Г. Упорядники Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шинкарук В.Д., Грубінко В.В., Бабин І.І. – Київ-Тернопіль: Вид-во ТДПУ ім. Гнатюка, 2004. – 286 с.
5. Гончарук Т.В. Культурологія: Нав. посібник. – Тернопіль: Карт-бланш, 2004. – 213 с.
6. Галузевий стандарт вищої освіти ГСВО МОН. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра напряму підготовки 0502 «Менеджмент», затвердженого наказом МОН України від 25 травня 2001 р. №404. – К.: ВЦ КНТЕУ, 2001. – 36 с.
7. Галузевий стандарт вищої освіти ГСВО МОН. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра, спеціаліста і магістра напряму підготовки 0501 «Економіка та підприємництво», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 06 червня 2002 р. №303. – К.: КНЕУ, 2002. – 51 с.
8. Костюк Л.К. Культурологія: Навч.-метод. забезп. сам. роботи студентів. – Рівне: кафедра культурології РДГУ, 2006. – 108 с. (рукопис).
9. Кравець М.С., Семашко О.М., Піча В.М. та ін. Культурологія: навч. пос. для студентів вищих навчальних закладів / За заг. ред. В.М.Пічі. – Львів: Магнолія плюс, 2003. – 235 с.
10. Культурологія: Навч. пос. для студентів вищих навчальних закладів. / Упоряд.: О.І.Погорілий, М.А.Собуцький. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2005. – 320 с.
11. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003-2004 рр.). /За редакцією Кременя В.Г. Упорядники Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шинкарук В.Д., Грубінко В.В., Бабин І.І. – Київ-Тернопіль: Вид-во ТДПУ ім. В.Гнатюка, 2004. – 146 с.
12. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу. Документи і матеріали. Травень-грудень 2004 р. – Частина 2 /Упорядники: Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шинкарук В.Д., Грубінко В.В., Бабин І.І. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. Гнатюка, 2005. – 188 с.
13. Петрусенко В.Л., Подольська Є.А., Повторєва С.М. та ін. Культурологія. Навч. пос. для студ. вищих навч. закладів. – 2-ге видання, перероблене і доповнене. / За заг. ред. В.М.Пічі. – Львів: «Магнолія плюс»; видавець СПД ФО В.М.Піча, 2005. – 360 с.
14. Шевнюк О.Л. Культурологія: Навч. посібник. – К.: Знання-Прес, 2004. – 353 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
15. Флиер А.Я. Культурологія для культурологов: Уч. пос. для магістрантів и аспирантів, докторантів и соискателей, а также преподавателей культурологии. – М.: Академический проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2002. – 492 с.

Резюме. В статті освещается опыт преподавания «Культурологии» как новой нормативной учебной дисциплины в условиях эксперимента по вхождению высших учебных заведений в Болонский процесс. Актуализируется проблема специфики методики преподавания, организации самостоятельной работы и значимости нацеленности индивидуальных учебно-исследовательских заданий на анализ современного социокультурного развития Украины. Подчеркивается важность сохранения национальных наработок в сфере гуманитарной подготовки студентов.

Ключевые слова: «Культурология», Болонский процесс, самостоятельная работа, индивидуальные учебно-исследовательские задания, сохранение национальных наработок.

Summary. The experience of teaching «Culturologia» as a standard educational subject in the situation of experiment in entering higher educational establishments into Bolonskiy process is represented in this article. The problem of specific character organization of independent work and the important orientation of individual educational

experimental tasks on analysis of modern social cultural development of Ukraine. The importance of national educational works's conservation in under-lined in the field students' humanities training.

Key words: «Culturologia», Bolonskiy process, independent work, individual educational experimental tasks, national educational works's conservation.

Одержано редакцією 20.04.2006.

УДК: 378.14:78.022

О.К. НИКОН

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ З ДИСЦИПЛІНИ „ОСНОВНИЙ МУЗИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ” В УМОВАХ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Резюме. Автор піднімає актуальні питання організації самостійної роботи студентів в умовах кредитно-модульного навчання. В статті розглядається зміст модуля „Індивідуальне навчально-творче завдання” в структурі залікового кредиту програми навчального курсу „Основний музичний інструмент” для студентів спеціальності 7.020207 „Музична педагогіка і виховання”

Ключові слова: зміст модулю „Індивідуальне навчально-творче завдання”, особливості організації самостійної роботи студентів.

Перехід на кредитно-модульну систему організації навчального процесу передбачає підвищення ролі індивідуальної та самостійної роботи студентів. Вона стає в один ряд з такими формами навчання, як аудиторні заняття, тобто стає органічною частиною професійно-педагогічної підготовки майбутнього спеціаліста. Проблеми, які стоять перед викладачами вищої школи, широко обговорюються на сторінках преси, в дослідженнях науковців та в педагогічних колективах вузів.

Особливості організації навчання з підготовки фахівців за вимогами КМСОНП розглядаються у роботах М. Степка, Я. Болюбаша, В. Грубінка та інших [1]. Теоретико-методологічні засади розвитку професійно-педагогічної освіти розкривається у роботах М. Лещенко, О. Олексюка, О. Рудницької та інших. У музичній педагогіці проблемам навчання гри на музичних інструментах присвячені дослідження багатьох науковців (Л. Коваль, Л. Масол, О. Щолокової).

Незважаючи на значну кількість досліджень цієї проблеми, питання організації самостійної роботи студентів в програмі підготовки музиканта за вимогами кредитно-модульної системи організації навчального процесу залишаються маловивченими.

Отже, завданням статті є визначення основних видів самостійної роботи студентів з дисципліни „Основний музичний інструмент” та структури модуля „Індивідуальне навчально-творче завдання”.

У кредитно-модульній системі студент трактується як активний суб'єкт, який не просто пасивно сприймає подану викладачем інформацію, а й самостійно опрацьовує навчальний матеріал під керівництвом викладача, виконує індивідуальні завдання творчого та навчально-творчого характеру.

Виходячи з принципу системності навчання, індивідуальна робота повинна здійснюватись в безпосередньому зв'язку з аудиторною і сприяти поетапному формуванню відповідних знань, умінь і навичок студентів. У зв'язку з тим, що професійна музична підготовка абітурієнтів, що вступають на спеціальність „Музичне мистецтво” досить слабка, виникає необхідність створення нових методик викладання гри на музичних інструментах, які були б адаптовані до навчання „дорослих” початківців. Перегляду вимагає і структура навчальної програми. З огляду на те, що навчання гри на інструменті передбачає обширне коло видів діяльності, структура цієї програми та зміст модулів орієнтовані на вирішення конкретних завдань.

Новою формою активізації самостійної роботи студентів в умовах кредитно-модульної системи виступає **ІНДЗ** (індивідуальне навчально-дослідне завдання). [3] Пошук практичної реалізації цього принципу в умовах підготовки фахівців мистецького напрямку привів до трактування ІНДЗ як ІНТЗ (індивідуальні навчально-творчі завдання).

ІНТЗ – вид позааудиторної самостійної роботи студентів навчального, виконавського, творчого, пошуково-дослідного характеру і завершується разом із складанням поточної чи підсумкової форми контролю з дисципліни „Основний музичний інструмент” (модуль 6, модуль 12, модуль 20).

Мета ІНТЗ – самостійне вивчення частини програмного матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення та практичне застосування знань студента з навчального курсу та розвиток навичок самостійної роботи; самостійне опрацювання музичної, довідкової, мистецтвознавчої літератури для написання анотацій, рефератів, повідомлень, лекцій-концертів, диспутів; розробка планів музично-виховних заходів, вечорів, концертів; написання наукових статей, тез.

ІНТЗ – модуль, який виконується самостійно й оцінюється як частина навчального курсу з урахуванням загальної оцінки курсу, що надає вагомості даному виду роботи й робить її зміст вартісним.

ІНТЗ – завершена практична або творча робота в межах навчальної дисципліни курсу, яка виконується на основі знань, умінь та навичок, отриманих в процесі індивідуальних аудиторних занять і охоплює декілька позицій навчального курсу:

- самостійне опанування нового матеріалу;
- читання з аркуша;
- творчі завдання;

ЗМІСТ

<i>Хом'як І.М.</i> Аналіз експериментального навчання української орфографії	3
<i>Парасюк І.А.</i> Морально-етичні засади «Руської трійці»	8
<i>Слободян М.Б.</i> Педагогічне новаторство Волинської гімназії та його вплив на організацію навчально-виховного процесу Кременецького ліцею ХХ ст.	11
<i>Кравченко Т.В.</i> Сімейна модель соціалізації особистості в сучасних умовах	14
<i>Повалій Л.В.</i> Особливості виховання підлітків в різних типах неповної сім'ї	16
<i>Тимошук Н.С.</i> Духовно-моральне становлення молоді в умовах особистісно орієнтованого виховання	19
<i>Хримова О.Л.</i> Дослідження вихованості і особистісного розвитку підлітка з проблемної сім'ї	22
<i>Хролець О.І.</i> Дитинство як предмет психолого-педагогічного вивчення	26
<i>Янциур Л.А.</i> Розвиток у дошкільників інтересу до творів образотворчого мистецтва	29
<i>Стаднік Н.В.</i> Мотивація відповідальності у дітей шестирічного віку	34
<i>Коренева І.М.</i> Використання міжпредметних зв'язків у процесі розвитку спостережливості молодших школярів	36
<i>Іванова Л.І.</i> Визначення рівня літературної компетентності молодшого школяра	39
<i>Сіранчук Н.М.</i> Діагностика образномовленнєвих вмінь учнів початкових класів	43
<i>Крижанська Л.В.</i> Національні цінності в початковій школі при організації національно зорієнтованого навчально-виховного процесу	48
<i>Лопухівська А.В.</i> Формування соціальної і комунікативної активності учнів сільської школи	53
<i>Барсукова Л.М.</i> Втілення теоретичних засад історико-краєзнавчої пошукової роботи учнів в практику навчально-виховної діяльності сучасної загальноосвітньої школи	55
<i>Комарницька В.Л.</i> Концептуальні засади формування громадянської свідомості старшокласників	59
<i>Дмитрів О.В.</i> Використання методу ситуативного навчання на уроках англійської мови у загальноосвітніх школах.	64
<i>Трофімчук В.М.</i> Організаційні форми та методи художньо-конструкторської діяльності старшокласників	67
<i>Грицай Н.Б.</i> Формування пізнавальної активності учнів під час позакласних екскурсій у природу	72
<i>Ганчин Л.В.</i> Особливості навчання усного мовлення у духовних семінаріях	78
<i>Головань Т.М.</i> Дитячі притулки в Криму у II половині XIX століття	82
<i>Коваль В.В.</i> Моральне виховання неповнолітніх у пенітенціарних установах як один з основних стратегічних напрямів підготовки їх до соціальної адаптації в суспільстві	86
<i>Потапчук Т.В.</i> Пісня як засіб виховання дітей	91
<i>Димченко С.С.</i> Педагогічні погляди та диригентська майстерність Андрія Бобиря	94
<i>Устенко К.О.</i> Оперно-хорова творчість М.В.Лисенка як засіб формування музично-естетичного мислення студентів	97
<i>Мельничук С.Ф.</i> Виконавське мистецтво і супроводжуючий його психологічний фактор – сценічне хвилювання	101
<i>Дем'яненко І.О.</i> Формування в учнів музичних шкіл навичок саморегуляції та контролю м'язового тону під час гри на гітарі	104
<i>Янциур М.С.</i> Індивідуальні навчально-дослідні завдання з професійної орієнтації при підготовці майбутніх вчителів трудового навчання	107
<i>Безкоровайна О.В.</i> Виховання духовної культури особистості студента засобами соціально-ціннісної діяльності	109
<i>Костюк Л.К.</i> Специфіка викладання навчальної дисципліни «Культурологія» в умовах інтеграції освітніх систем вищої школи України у європейський простір	115

<i>Никон О.К.</i> Організація самостійної роботи студентів з дисципліни „Основний музичний інструмент” в умовах кредитно-модульного навчання	120
<i>Яковенко Л.П., Шипунова Н.О.</i> Виховання музичного мислення студентів у процесі естетичної оціночної діяльності	123
<i>Ульяновська Л.П.</i> Вокальне виховання в учбовому хоровому колективі: спроба створення сучасної концепції	127
<i>Цапун Р.В.</i> Методи вивчення народного співу в студентському фольклорному колективі	129
<i>Рабченко Т.С., Демченко В.В.</i> Моніторинг як діагностична технологія виявлення готовності випускників вищих навчальних закладів до роботи з обдарованими дітьми.	132
<i>Озерянська А.П.</i> Загальна характеристика розвитку методики викладання іноземних мов у вищих навчальних закладах України (60-ті роки ХХ століття)	137
<i>Терещук М.А.</i> Музично-драматична діяльність, як засіб удосконалення навчально-виховного процесу на факультеті іноземної філології	140
<i>Літвінчук С.Б.</i> Формування технічного мислення студентів у процесі розв’язання продуктивно-технічних завдань із загальнотехнічних дисциплін	143
<i>Самчук С.А.</i> Художня інтерпретація музичного твору	146
<i>Лукач О.М.</i> До проблеми економічної соціалізації особистості в сучасних умовах	150
<i>Колбіна Т.В.</i> Шляхи оновлення змісту формування міжкультурної комунікації студентів економічного профілю в педагогічній системі вищого навчального закладу	152
<i>Бондарчук А.Я.</i> Виховання у студентської молоді етики сімейних взаємин	155
<i>Дучинський С.В.</i> Теоретичні аспекти вокально-хорової виконавської діяльності	158
<i>Пелячик І.Ф., Крижановська Т.І.</i> Історичні аспекти проблеми творчого розвитку особистості засобами музичного мистецтва	160
<i>Кирда А.Г.</i> Визначення провідних тенденцій формування цілей освіти в розвинених країнах	164
<i>Свердлова Т.Г.</i> Формування в дітей комунікативних навичок і навичок спільної діяльності за допомогою японського досвіду групового виховання дошкільників	167
<i>Заблоцька Л.М.</i> Структура та зміст навчального процесу в початкових школах Великої Британії	172
<i>Шимків І.В.</i> Проблема оцінювання знань і моніторингу якості освіти в нормативних документах об’єднаної Німеччини	176
<i>Каур О.С.</i> Тенденції та пріоритети морально-етичного виховання підлітків у Франції	180
<i>Григорчук І.С.</i> Формування духовності в контексті християнської моральної свідомості.....	182
<i>Відомості про авторів</i>	185

Наукове видання

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ
І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 34

Заснований у 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Технічний редактор Кравчук В.Ю.
Комп'ютерна верстка Хильчук Т.К.

Здано до набору 10.06.2006 р. Підписано до друку 30.06.2006 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 28,24. Обл. вид. арк. 28,67. Замовлення № 19/1. Наклад 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і
трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

**О – 59 ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В
ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського
державного гуманітарного університету. Випуск 34. — Рівне: РДГУ, 2006. — 188 с.**

ISBN 966 — 7281 — 08 — 5.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, дидактики вищої і загальноосвітньої школи, теорії і методики виховання та розвитку учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, практичних працівників освіти, керівників загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20